

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Spring 2023 / 10-1

<https://doi.org/10.46868/atdd>

Okul Ortamında İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Doküman Analizi ile İncelenmesi

Mehmet Şafi Baznabaz*

ORCID: 0000-0003-4127-1395

Şaban Özmen****

ORCID: 0000-0002-2565-2369

Mehmet Akın**

ORCID: 0000-0002-7778-6246

Yasemin Elgörmüş***

ORCID: 0000-0002-0648-0725

Mehmet Böçkün*****

ORCID: 0000-0002-9281-492X

Öz

Bu çalışmanın amacı okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların doküman analizi ile incelenmesidir. Çalışmanın amacı doğrultusunda 2017-2022 yılları arasında yürütülmüş olan toplam 50 lisansüstü tezi incelenmiştir. Bu amaç kapsamında okul ortamında iş sağlığı ve güvenliğini inceleyen çalışmaların temel özelliklerinin neler olduğu ele alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Lisansüstü çalışmaların incelenmesinde; araştırmacılar tarafından ilgili literatürden yararlanılarak geliştirilen “Yayın İnceleme Formu” kullanılmıştır. Yayın inceleme formu; araştırmanın yıllarına, veri türlerine, araştırma desenlerine, örneklem grubuna ve son olarak temalarına göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan lisansüstü çalışmalar ile ilgili çalışma grubunda yer alan lisansüstü tezlerin tez türüne göre dağılım sonucunda en fazla yüksek lisans türünde yapıldığı, tezlerin daha çok 2022 yılında yayınlandığı ve araştırma türü olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Aynı zamanda tezler araştırma temalarına göre incelendiğinde “personel sayısı ve niteliği” kodu dikkat çekecek düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Okul, İş Sağlığı ve Güvenliği, Doküman Analizi

Gönderme Tarihi: 28/01/2023

Kabul Tarihi:20/03/2023

* Öğretmen, Gözalan İlkokulu, Diyarbakır-Türkiye, safibaznabaz@gmail.com

** Öğretmen, Yenişehir Öğretmenevi ve ASO Müdürlüğü, Diyarbakır-Türkiye, m_akin_21@hotmail.com

*** Öğretmen, Vehbi Koç İlkokulu, Diyarbakır-Türkiye, elgormusyasemin21@gmail.com

**** Müdür, Yeşilbağ İlkokulu, Diyarbakır-Türkiye, ekincilerilk@gmail.com

***** Öğretmen, Küçük Melekler Anaokulu, Diyarbakır - Türkiye, mehmetbockun21@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

BAZNABAZ, M. Ş.-AKIN, M.- ELGÖRMÜŞ, Y.-ÖZMEN, Ş.- BÖÇKÜN, M., ‘Okul Ortamında İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Doküman Analizi ile İncelenmesi’, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 10, S. 1, 2023, s. 208-223.

Examination of Graduate Studies on Occupational Health and Safety in School Environment by Document Analysis

Mehmet Şafi Baznabaz* Mehmet Akın** Yasemin Elgörmüş***
ORCID: 0000-0003-4127-1395 ORCID: 0000-0002-7778-6246 ORCID: 0000-0002-0648-0725
Şaban Özmen**** Mehmet Böçkün*****
ORCID: 0000-0002-2565-2369 ORCID: 0000-0002-9281-492X

Abstract

Aim of this study is to examine the graduate studies on occupational health and safety in the school environment by document analysis. In line with-purpose of the study, a total of 50 postgraduate theses conducted between 2017-2022 were examined. For this purpose, the main features of studies examining occupational health and safety in the school environment are discussed. The document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. As a data analysis method, descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques, was used. In the examination of the mentioned postgraduate studies. The "Publication Review Form" developed by the researchers using the relevant literature was used. Publication review form was examined by years of the research, data types, research designs, sample group and finally their themes. Araştırma bulgularına göre; okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan lisansüstü çalışmalar ile ilgili çalışma grubunda yer alan lisansüstü tezlerin tez türüne göre dağılım sonucunda en fazla yüksek lisans türünde yapıldığı, tezlerin daha çok 2022 yılında yayınlandığı ve araştırma türü olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. According to the research findings; As a result of the distribution (by the thesis type) of the postgraduate theses in the study group related to the postgraduate studies on occupational health and safety in the school environment, it is seen that the postgraduate theses were mostly made in the master's degree (postgraduate) type, the theses were mostly published in 2022 and the quantitative research methods were preferred as the research type. At the same time, when the theses are examined according to the research themes, the "number and quality of personnel" code is at a remarkable level.

Keywords: Education, School, Occupational Health and Safety, Document Analysis

Received Date: 28/01/2023

Accepted Date: 20/03/2023

* Teacher, Gözalan Primary School, Diyarbakır-Turkey, safibaznabaz@gmail.com

** Teacher, Yenişehir Teachers' House and ASO Directorate, Diyarbakır-Turkey, m_akin_21@hotmail.com

*** Teacher, Vehbi Koç Primary School, Diyarbakır-Turkey, elgormusyaseemin21@gmail.com

**** Principal, Yesilbag Primary School, Diyarbakır-Turkey, ekincilerilk@gmail.com

***** Teacher, Küçük Melekler Kindergarten, Diyarbakır - Turkey, mehmetbockun21@gmail.com

You can refer to this article as follows:

BAZNABAZ, M. Ş.-AKIN, M.- ELGÖRMÜŞ, Y.-ÖZMEN, Ş.- BÖÇKÜN, M., "Okul Ortamında İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Doküman Analizi ile İncelenmesi", *Academic Journal of History and Ideai*, Vol. 10, Issue. 1, 2023, p. 208-223.

Giriş

İş sağlığı ve güvenliği (İSG), işyeri sağlık ve güvenlik standartlarını iyileştirmeyi amaçlayan bir halk sağlığı dalıdır.¹ Çalışan popülasyonundaki yaralanma ve hastalık eğilimlerini inceler ve işte karşılaştıkları risk ve tehlikeleri azaltmak için öneriler sunar.² İş sağlığı ve güvenliği, kapsamı genişler ve zehirlenme, ergonomi veya şiddetin önlenmesine kadar çok çeşitli disiplinleri kapsamaktadır. Gün geçtikçe iş sağlığı ve güvenliği (İSG), ülkemizde tüm meslekleri kapsar hale gelmiştir.³ Çalışma ortamlarının (okullardan hastane binalarına kadar) yaralanmaları önlemek için güvenlik önlemleri almasını sağlamanın yanı sıra, iş sağlığı uzmanları, fiziksel veya zihinsel hastalıklara yol açabilecek hem kısa hem de uzun vadeli tehlikeleri sınırlamak için çalışmaktadır.⁴ Ülkemizde her sene yaklaşık bir milyon insan iş ile ilgili böyle ciddi hastalık ve yaralanma durumu ile karşı karşıya gelmektedir. Bu yaralanma ve hastalanma durumları devletin kasasından bir milyar dolardan etkilediği görülmektedir.⁵

İş sağlığı ve güvenliği, bütün kurumlarda olduğu gibi eğitim örgütlerinde de önemli bir yer işgal etmektedir.⁶ Hemen hemen her ülkede, ülke nüfusunu oluşturan bireylerin belirli dönemlerde eğitim sürecine dâhil olduğu günümüzde okullar, eğitim örgütlerinin temel taşıdır. Gelecek nesillerin yetiştirildiği, bireylerin temel ahlaki tutum ve davranışların şekillendiği okul örgütü, hem bireysel hem de toplumsal sağlığın geliştirilmesinden de sorumludur.⁷

Okul bu sorumluluğunu, sağlığı geliştiren teorileri pratiğe dönüştürdüğü ölçüde yerine getirir. Çünkü okullar, sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi için gerekli olan uygulamaların desteklendiği sosyal ortamlardır.⁸ Bandura (1986)'ya göre, bireylerin olumlu sağlık davranışları kazanmaları açısından “okul” çok önemli bir işleve sahiptir. Buna göre bireyler; okul çağı döneminde “öz etkililik algısı” ve “sağlık denetim odağının güçlendirilmesi” ile sağlıklı olarak

¹ Erdem Özdemir, *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 15.

² Özgür Öztürk, “*İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında İşçi Kesiminin Rolü*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, s. 6.

³ Leyla Kılıç, “İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı ve 4857 Sayılı İş Kanunu Madde 77 Kapsamında İşverenin Yükümlülüğü”, *İstanbul, Sicil İş Hukuku Dergisi*, Yıl 6, S. 22 (2011), s. 92.

⁴ Ender Demir, “*İş Hukukunda İş Sağlığı ve Güvenliğinin Örgütlenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 18-20.

⁵ Seher Demirkaya, “*İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğini Sağlama Borcu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerini İş Yeri (İşletme) Dışından Temini*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2014, s. 46.

⁶ İlkur Kılış, *İş Sağlığı ve Güvenliği*, 3.baskı, Dora Yayıncılık, Bursa 2018, s. 3 (İSG).

⁷ Murat Demircioğlu ve Hasan Ali Kaplan, *İş Sağlığı ve Güvenliği*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 57.

⁸ Süleyman Doğdu, “*Okul yöneticilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s.20.

yetiştirilebilir. Ancak bu iki unsurun bireyde bulunması, bireylerin sağlık davranışlarını edinmelerinde yeterli değildir. Çünkü okulun ve okul çalışanlarının bireye sunduğu ortam, okul çalışanları arasındaki ilişkiler ve okul çalışanlarının “sağlık davranışına” yönelik tutumları, bireyin “sağlık davranışı” üzerinde etkilidir. Başka bir ifade ile; okul sağlığı, bireylerin sağlık davranışlarını şekillendirmede önemli bir role sahiptir. Okul sağlığı ve güvenliği; okul iklimi ve okul kültürü ekseninde tanımlanan, okulun öğretmen, öğrenci ve yönetim unsurları arasındaki uyumu ile bu uyum sonucunda ortaya çıkan verimliliklerdir.⁹ Özünde okuldaki insan kaynakları arasındaki uyumu betimleyen bir kavram olan okul sağlığı; kurumsal bütünlük, örgütsel bağlılık, liderlik, akademik önem gibi farklı boyutlara sahiptir.¹⁰ Okul sağlığı ve güvenliği bireylerin “sağlık davranışı” üzerindeki etkisinin önemine dikkat çeken Dünya Sağlık Örgütü, 1998 yılında okul sağlık hizmetlerinin önemine dikkat çekmiş ve okul sağlık hizmetlerini; ‘Öğrencilerin sağlığını olumlu yönde etkileyerek öğrencilere “sağlık davranışı” kazandıran, öğrencilerin kendilerine güvenlerini arttıran ve olumlu yaşam davranışlarını arttıran aktiviteler” olarak tanımlamıştır.¹¹ Sağlıklı bir toplumun sağlıklı bireyler ile mümkün olacağı gerçeği ile okul sağlığı ve okul sağlığı hizmetleri bir bütün olarak ele alındığında, okullardaki sağlık uygulamaları ve sağlık eğitimleri için bütün olanakların ve fırsatların kullanılması gerekmektedir. Tüm bunlardan hareketle tüm alanlarda olduğu gibi eğitim çalışanları da okul ortamlarında bir takım riskler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ülkemizde, eğitim ve sosyal hizmet sektöründe yaklaşık 1 milyon 61 bin 635 bulunmaktadır.¹² Bu durum eğitimciler, işyerinde sağlık ve güvenlik riskinin korunması da dahil olmak üzere insana yakışır iş hakkına sahiptir. Eğitim çalışanları, hem okul çalışanlarının hem de okulun güvenliğini etkileyen biyolojik, kimyasal, fiziksel, ergonomik ve psikososyal tehlikelerle bağlantılı bir dizi mesleki riskle karşı karşıyadır. Bu nedenle okul sağlığı ve güvenliği ile ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi okul sağlığı ile ilgili araştırmaların yapılmasına ve elde edilen bulgular temelinde gerekli önlemlerin olarak tanıyacaktır. Aynı zamanda alandaki temel bilgi üretim kaynağı olarak lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi alanın gelişimi açısından önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede alanda yürütülen lisansüstü

⁹ Seranay Çalış, *Üniversiteler İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi*, İstanbul: Kitapyurdu, s. 45.

¹⁰ Ayhan Yılmaz, “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Kaza Zinciri Teorisinin Önemi ile Açık İşletmelerdeki Tehlikeli Hareket ve Tehlikeli Durumlar”, *Yer Altı Kaynakları Dergisi*, 3 (3), 2020, s. 18.

¹¹ Evgin Çay ve Emine Eratay, “Özel Eğitim Okulunda Çalışan Öğretmenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Seminerine ve Sonraki Uygulamalara Yönelik Görüşleri”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (26), 2019, s. 9.

¹² Duygu Akçay ve Ayla Yıldırımlar, “Çocukların Okul Ortamında Kaza Geçirme ve Güvenlik Önlemlerine Yönelik Ebeveyn Davranışlarının İncelenmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11 (1), 2018, s. 9.

çalışmaların tematik (konu), metodolojik (yöntem) ve analiz teknikleri (istatistiksel teknikler) bağlamında incelenmesi alandaki mevcut eğilimlerin görülmesi açısından oldukça önemlidir. Alanda hazırlanan lisansüstü çalışmaların tematik açıdan incelenmesi, araştırmaların konu eğilimlerine ilişkin önemli ipuçları sunabilir. Doküman analizi ile belli bir kapsamdaki bilimsel araştırmaların yöntem, konu alanı, örneklem ve analiz yöntemi gibi birçok faktör açısından incelenerek genel eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Okul ortamında iş sağlığı ve güvenliğine yönelik ülkemizde birçok çalışma yürütüldüğü ve bu çalışmaların tez türü, yayınlanma yılı yöntem, örneklem grubu, veri toplama aracı, veri analizi, konu alanı gibi birçok yönden birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Alanyazında birçok farklı alanda araştırmacıların eğilimlerini ortaya koymaya yönelik doküman analizi çalışması yer almaktadır. Fakat ilgili literatürde ülkemizde okul ortamında iş sağlığı ve güvenliğine yönelik yapılan çalışmaların eğilimini ortaya koymaya yönelik çalışmalar olmaması bu çalışmayı gerekli ve önemli kılan unsurlardan biridir.

1-Okul İş Sağlığı ve Güvenliği

Eğitim kurumların en önemli bir diğer görevi de iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin yürütülmesidir. Okulların sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmasına ve sürdürmesine yardımcı olmak için tüm okullarda uygulanması gereken bir İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (İSGYS) geliştirmiştir.¹³ Eğitim Bakanlığı eğitim kurumları yönetmenliği 39. Maddesine göre tüm eğitimciler; yönetim, taşınır mali işlemlerden, her türlü eğitim ve öğretimden, personel durumundan, okulun fiziki durumlarından sorumludurlar. Bu kanun istisnai durumlar hariç bütün kamu kurumları kapsamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği kanunu kamu ve özel kurumların önemle durulması gereken sorumluluğu altındadır.¹⁴

6331 sayılı iş sağlığı kanunu eğitimcilerin sorumluluklarını detaylıca açıklamıştır. Dolayısıyla gerek okul idarecileri gerekse öğretmenler okulun her türlü iş sağlığı ve güvenliğini yerine getirmekle mükelleftirler. Eğitimciler okulda meydana gelebilecek her türlü tehlike unsurlarını önlemesi ve konu ile ilgili sürekli bilgilendirmelerde bulunması ve son olarak var olan potansiyeli geliştirme çalışmaları yapar.¹⁵ Okulda ortaya çıkabilecek iş sağlığı ve güvenliği (İSG) sorunlarından okul müdürleri ve öğretmenler sorumludur ve okullarda iş sağlığı ve

¹³Ayla Beşir, “Devlet Okullarında İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürüne Yaklaşımın İncelenmesi: Şile Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 48.

¹⁴Murat Bülbül, “İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Okullar Açısından İncelenmesi”, 8. İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı, 2016, s. 33.

¹⁵Suat Caliskan, “Yöneticilerin 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu İle Getirilen Uygulamalara Yönelik Algı ve Beklentilerinin Analizi”, Doktora Tezi, Çanakkale 2016, s. 22.

güvenliği prosedürlerinin yerine getirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Okul müdürleri ve öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılarak okul sağlığı ve güvenliği geliştirilebilir. Okullarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeterli derecede önlem alınmadığında sonucu çok daha ağır sonuçlarla karşı karşıya kalılabilmektedirler.¹⁶

Okullarda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlıklı bir şekilde yürümesi için okul paydaşlarının üzerinde ki belirli sorumlulukları vardır. Bunlar;¹⁷

- Okul sağlığı, güvenliği ve refahı teşvik etmek,
- Okul sağlığı ve güvenliği için uygun okul yönetimi ve denetim uygulamalarının yerleştirilmesi dâhil olmak üzere risklerin ve yaralanmaların önlenmesi,
- Okul emniyet risklerinin belirlenmesi,
- Okul kontrol hiyerarşisini kullanarak kontrolleri uygulamak da dahil olmak üzere riskleri yönetmek
- Risklere/tehlikelere, yaralanmalara ve ramak kazalara yanıt vermek, olayları bölgesel ve merkez müdürlüklerin desteği için raporlamak ve çalışanların işe dönüşünü denetlemek,

¹⁶ Özcan Deliönü ve Zafer Utlu, "Lise ve Dengi Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği Dışında İş Sağlığı ve Güvenliği Tehlikeler", *İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(13), 2016, s. 7.

¹⁷ M. Bülbül, a.g.e., s. 10.

- Okul sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak okul adına çalışanlarına danışmak (Sağlık ve Güvenlik Temsilcileri)
- Okul sağlığı ve güvenliği yönetiminin gözden geçirilmesi ve sürekli iyileştirilmesi.

Okul çalışanları ayrıca işlerini güvenli bir şekilde ve kendilerinin veya başkalarının sağlığını riske atmadan yapmalıdır. Eğitim kurumlarında okul sağlığı ve güvenliği kültürü oluşumuyla birlikte öğrenci, öğretmen ve çalışanlar kendilerinin güvenliklerini tehlikeye atmadan doğru davranış biçimlerini kazanacaklardır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan çalışmaları içerik analizlerinin yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

Okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği alanında üretilen lisansüstü tezlerin;

1. Tezlerin tez türüne göre dağılımı nasıldır?
2. Yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Veri türlerine göre dağılımı nasıldır?
4. Araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
5. Örneklem türlerine göre dağılımı nasıldır?
6. Tema dağılımı nasıldır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, “*Doküman İnceleme Yöntemi*” kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı ve sözlü materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman inceleme yöntemi ile yapılan bu çalışma, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi ile gerçekleşmektedir.¹⁸

¹⁸ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1995, s. 54.

2.2. Sınırlılıklar

Araştırmaya dahil edilen çalışmalar 2017-2022 yılları arasında yapılmış Yükseköğretim Kurulu tez merkezinde erişime açık lisansüstü tezlerle sınırlıdır. Araştırma tarama yapılırken kullanılan anahtar kelimelerle ve kullanılan arama motorlarıyla sınırlıdır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan çalışmalar çerçevesinde 2017-2022 yılları arasında yayımlanan tezlerden alınarak oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada analiz edilen lisansüstü çalışmaların 2017 tarihinden 2022 yılı sonuna kadar olması, araştırmanın sınırlılığını ve daha güncel olmasını oluşturmaktadır. Tezlerden tespitinde “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanı üzerinde tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 50 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tezleri incelemek üzere araştırmacılar tarafından tezler ile ilgili bilgiler “*Tez Bilgileri Toplama Formu*” geliştirilmiştir. Daha sonra incelemeye dâhil edilen tezler 4 araştırmacıya paylaştırılmış ve her araştırmacı makaleyi inceledikten sonra elde ettiği bilgileri bu forma yazmıştır. Lisansüstü çalışmaların bilgilerini toplama işlemi tamamlandıktan sonra her araştırmacı diğer araştırmacıların yaptığı çalışmalarını da kontrol ederek olası hataların önüne geçilmiştir.¹⁹

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma literatüründe kullanılan inandırıcılık, aktarılabirlik, güvenirlik ve doğrulanabilirlik kavramları, nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlik, dış geçerlik, güvenirlik ve nesnellik kavramlarına karşılık gelmektedir. Geçerlik sağlanmasında ve güvenirlik hesaplamalarında değerlendirmeye alınan tezlerin araştırmacıların görüş birliğine dayalı olarak analiz edilmesine dikkat edilmiştir. Bu noktada eğitim bilimleri alanında doktora derecesine sahip bir alan uzmanından yardım alınmıştır. Araştırmacılar tarafından analiz edilen tezler; çalışmanın türüne, yıllarına, veri türlerine, araştırma yöntemlerine, örneklem türüne göre, okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili temalarında kategorilendirilmiştir. İşlemler sürecinde araştırmacılar inceledikleri tez ile ilgili genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Tezler araştırmaya uygun bir şekilde sınıflandırılıp temalar, alt temalara ayrılıp kodlanarak analiz edilmiştir. Nitel araştırmalarda araştırma sonuçlarının toplanan verilerle tutarlı olduğunu

¹⁹ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010, s. 41- 49.

(güvenilirlik) ortaya çıkarmak için uzman analizi, araştırmacının konumu ve denetim stratejileri kullanılmaktadır.²⁰

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın temel sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma, 45 yüksek lisans tezi, 5 doktora tezi ile sınırlıdır.
- Araştırma, Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı tezler ile sınırlıdır

3. Bulgular ve Yorum

Türkiye’de okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların ile ilgili 2017-2022 yıllarında araştırmaya dahil edilen çalışmaların alt problemlerine ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır. Bu alt problemlerde çalışmaların tez türüne, yıllara, veri türlerine göre, araştırma desenlerine, örneklem türlerine ve son olarakta temalarına göre dağılımının tespit edilmesi hedeflenmiş ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Yapılan çalışmaların türlerine ait bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

<i>Tez Türü</i>	f	%
Yüksek Lisans	45	90,0
Doktora	5	10,0
Toplam	50	100,0

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışma grubunda yer alan 50 lisansüstü tez çalışmasının 45’i (%90.0) yüksek lisans, 5’i (%10.0) ise doktora tezleri oluşturmaktadır. Ülkemizde diğer lisansüstü çalışmalarda olduğu gibi okul ortamlarında iş sağlığı ve güvenliği ile alakalı yapılan çalışmalarda en çok yüksek lisans türünde yapıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımına ait bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

²⁰ Sharan Merriam, *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. S. Turan), Nobel Yayıncılık, Ankara 2013, s. 45.

<i>Yılar</i>	f	%
2017	3	6,0
2018	4	8,0
2019	6	12,0
2020	7	13,0
2021	10	20,0
2022	20	40,0
Toplam	50	100,0

Tablo 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 2 incelendiğinde okul ortamında iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan çalışmaların en fazla 2022 yılında (f=20; %40,0), en az ise 2017 yıllarında (f=3; %6,0) olduğu görülmektedir. Son yıllarda okul iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmaların yaygınlaşması milli eğitim bakanlığının konu ile ilgili yönetmenlikler yayınlıyor olması düşünülebilir. Yapılan çalışmaların veri türlerine ait bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

<i>Veri Türleri</i>	f	%
Nicel	38	76,0
Nitel	10	20,0
Karma	2	4,0
Toplam	50	100,0

Tablo 3. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Veri Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 3 incelendiğinde çalışmalarda en fazla nicel yöntem türünün tercih edildiği görülmektedir. Nicel çalışmalar (f=38; %76,0), nitel çalışmalar (f=10; %20,0), karma çalışmalar (f=2; %4,0) dır. Yapılan çalışmaların araştırma desenine ait bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Yöntem/ Araştırma Deseni	f	%
Betimsel Araştırma	27	54,0
Durum çalışması	13	26,0
Doküman İnceleme	3	6,0
Olgu bilim	2	4,0
İç içe geçmiş tek durum deseni (karma)	1	2,0
Literatür taraması (nitel)	1	2,0
Açımlayıcı sıralı (karma)	1	2,0
Tanıtıcı araştırma yöntemi (nitel)	1	2,0
Metasentez	1	2,0
Toplam	50	100

Tablo 4. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Desenine Göre Dağılımı

Tablo 4 incelendiğinde çalışmalarda en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma (f=27, %54,0) olduğu görülmektedir. Çalışmalarda 13 durum çalışması (%26,0), 3 doküman analizi (%6,0), 2 olgu bilim (%4,0), 1 iç içe geçmiş karma desen (%2,0), 1 literatür taraması (%2,0), 1 açımlayıcı sıralı (%2,0), 1 tanıtıcı araştırma (%2,0), 1 meta sentez (%2,0) yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların örneklem türüne ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Yöntem/ Araştırma Deseni	f	%
Öğretmen	26	52,0
Öğrenci- öğretmen	14	28,0
Öğrenci - veli	10	20,0
Toplam	50	100

Tablo 5. Çalışma Grubunda Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Örneklem Türüne Göre Dağılımı

Tablo 5 incelendiğinde çalışmaların örneklem türlerine göre, öğretmen, öğrenci, öğretmen ve öğrenci-veli şeklinde kategorilenmiş olduğu görülmektedir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak öğretmenler (f=26; %57,0), katılımcı olarak tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra öğrenci öğretmen (f=14; %28,0), okul yöneticileri (f=10; %20,0), yürütülen çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların öne çıkan tema, kod ve frekans dağılımına ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tema	Alt Temalar	Kodlar	f	%	
İş sağlığı ve güvenliği	Yönetmelik ve Tedbirler	Personel sayısı ve niteliği	11	22,0	
		Fiziki koşullar	7	14,0	
		Sağlık davranışı geliştirme	5	10,0	
		Sağlık ekibi	10	20,0	
		İş sağlığı ve güvenliği kurulu	4	8,0	
		İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları	Hizmetiçi Eğitimler	5	10,0
		Çevre düzenlemeleri	3	6,0	
		İşyeri tehlike işaretleri	2	4,0	
		İletişim	1	2,0	
		Çevre bağımlı güçlendirme	1	2,0	

Tablo 6. Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği İle İlgili Çalışmalarda Öne Çıkan Tema, Kod ve Frekans Dağılımı

Tablo 6 incelendiğinde okullarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalarda üç alt tema üzerinden kodlamalar oluşturulmuştur. Bunlar; yönetmelik ve tedbirler, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, farkındalık ve bilinç uygulamalarıdır. Öne çıkan kod dağılımında “personel sayısı ve niteliği” kodu dikkat çekecek düzeydedir. Okullarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalarda öne çıkan diğer tema kodlamalarında sırasıyla şöyledir; Personel sayısı ve niteliği, fiziki koşullar, sağlık davranışı geliştirme, sağlık ekibi, iş sağlığı ve güvenliği kurulu, hizmetiçi eğitimler, çevre düzenlemeleri, işyeri tehlike işaretleri, iletişim, çevre bağımlı güçlendirme. En yüksek tema personel sayısı ve niteliği kodu (f=11; %22,0), olup en düşük kod ise iletişim ve çevre bağımlı güçlendirme (f=1; %2,0)’dir .

Sonuç

Yapılan çalışma 2017-2022 yılları arasında okullarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yayınlanan lisansüstü tezler araştırılmıştır. Araştırma bulguları tablolar şeklinde aktararak sunulmuştur. Bulgulara göre alanyazında yer alan birçok çalışmanın sonuçlarının paralel ilerlediği görülmektedir.

- Çalışma grubunda yer alan lisansüstü tezlerin tez türüne göre dağılım sonucunda en fazla yüksek lisans türünde yapıldığı görülmüştür.
- Okullarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılmış çalışmalar en çok 2022 yılında yapılmıştır. 2022 yılında okullarda iş sağlığı ve güvenliğine dair yönetmenliklerin çıkarılması ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülebilir.
- Çalışmaların veri türlerine göre dağılımında daha çok nicel çalışma türünün tercih edildiği görülmüştür.
- Çalışmaların araştırma deseni incelendiğinde en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma olduğu görülmüştür.
- Örneklem türüne göre çalışmalar incelendiğinde en çok öğretmen daha sonra sırasıyla öğretmen-öğrenci, ve okul yöneticileri şeklinde olduğu görülmektedir.
- Çalışmaların temalarında elde edilen verilere göre okullarda iş sağlığı ve güvenliği ilgili çalışmalarda öne çıkan tema, “yönetmelik önlemler ve tedbirler” teması ile dikkat çekecek düzeydedir.

Bulgulara göre alanyazında yer alan birçok çalışmanın sonuçlarının paralel ilerlediği görülmektedir. Türkiye’de okul sağlığı üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmaları yöntem açısından değerlendirildiğinde, araştırmacıların en fazla nicel araştırma yöntemlerini tercih ettiklerini belirlemiştir. Bunun temel nedeni ise araştırmacıların örneklem seçiminde çok fazla sayıda öğretmen, öğrenci, veli, hemşire, doktor veya okul yöneticisi ile çalışma yapmalarındır. Nitekim nicel araştırmaların en önemli avantajlarından biri de, büyük bir örneklem üzerinde çalışma yapılmasını kolaylaştırmasıdır. Ayrıca, nicel araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçların genellenebilir olması da araştırmacıların yöntem seçiminde önemli bir etkidir. Diğer taraftan nicel araştırma yöntemlerinde veri analizinin gelişmiş istatistik programları ile yapılması ve bu sayede araştırmanın güvenilirliğinin artması, araştırmacıların araştırma yöntemi seçiminde ağırlıklı olarak nicel yöntemi seçmelerini

sağlamaktadır. Türkiye’de okul sağlığı üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarında en çok tercih edilen ikinci yöntem ise ‘karma yöntem’dir. Yapılan tez çalışmaları incelendiğinde karma yöntem tercih edilen çalışmalarda, araştırmanın çok boyutlu olduğu veya araştırmada birden fazla bağımlı ve bağımsız değişkenin yer aldığı görülmektedir. Karma yöntemin, birden fazla paradigmanın bir arada cevaplanmasına olanak sağlaması, multidisipliner araştırmaların gerçekleştirilmesini sağlaması, araştırmanın çok yönlü olması avantajları göz önüne alındığında okul sağlığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarında karma yöntemin en çok tercih edilen ikinci yöntem olmasını sağlamıştır. Okullarda iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarının temaları değerlendirildiğinde, okulların fiziki olarak okul sağlığı için uygun olmadıkları, okul çevre sağlık sorunlarının olduğu, okul sağlık personel uygulamalarının yetersiz olduğu, okul yöneticilerinin okul sağlığı ile ilgili etkinliklerde yetersiz kaldığı, öğretmenlerin okul sağlığı ile ilgili olumlu algıya sahip olmadıkları, okul sağlığı ile ilgili mevzuat hükümlerinin uygulanmadığı ve okul sağlık uygulamalarının yeterli olmadığı literatür kaynaklarında da yer almaktadır. Okul sağlığı üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarından elde edilen veriler göz önüne alındığında araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

- Eğitim çalışanlarının çalışma ortamları ve çalışma şartlarının günümüz iş sağlığı ve güvenliği şartlarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir
- Okullarda iş sağlığı ve güvenliği kapsamında hizmetiçi eğitimler düzenlenmelidir.
- Okullarda iş sağlığı ve güvenliğinin farkındalığının oluşması kapsamında projeler yapılabilir.
- Okullarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sağlık davranışı kazandırmada çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- AKÇAY, D. ve YILDIRIMLAR A., ‘‘Çocukların Okul Ortamında Kaza Geçirme ve Güvenlik Önlemlerine Yönelik Ebeveyn Davranışlarının İncelenmesi’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11 (1), 9-13, 2018, s. 1-48.
- BALCI, A., Sosyal Bilimlerde Araştırma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1995.
- BEŞİR, A., ‘‘Devlet Okullarında İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürüne Yaklaşımın İncelenmesi : Şile Örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.
- BÜLBÜL, M., ‘‘İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Okullar Açısından İncelenmesi’’, 8. İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı, İstanbul 2016, s. 1-14.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- ÇALISKAN, S., ‘‘Yöneticilerin 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu İle Getirilen Uygulamalara Yönelik Algı ve Beklentilerinin Analizi’’, Doktora Tezi, Çanakkale 2016.
- ÇALIŞ, S., *Üniversiteler İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi*, Nobel Yayınevi, İstanbul 2021.
- ÇAY, E., ve Eratay E., ‘‘Özel Eğitim Okulunda Çalışan Öğretmenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Seminerine ve Sonraki Uygulamalara Yönelik Görüşleri’’, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (26), 2019, s. 26-45.
- DELİÖNÜ, Ö. ve UTLU, Z., ‘‘Lise ve Dengi Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği Dışında İş Sağlığı ve Güvenliği Tehlikeler’’, *İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(13), 2016, s. 1514-1531.
- DEMİR, E., ‘‘İş Hukukunda İş Sağlığı ve Güvenliğinin Örgütlenmesi’’, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.
- DEMİRCİOĞLU, M. ve KAPLAN, H. A., *İş Sağlığı ve Güvenliği*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.
- DEMİRKAYA, S., ‘‘İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğini Sağlama Borcu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerini İş Yeri (İşletme) Dışından Temini’’, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2014.

- DOĞDU, S., “Okul yöneticilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- KILIÇ, L., “İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı ve 4857 Sayılı İş Kanunu Madde 77 Kapsamında İşverenin Yükümlülüğü”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Yıl 6, 2011, s. 171-221.
- KILKIŞ, İ., *İş Sağlığı ve Güvenliği*, 3.baskı, Dora Yayıncılık, Bursa 2018.
- MERRİAM, S., *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. S. Turan), Nobel Yayıncılık, Ankara 2013.
- ÖZDEMİR, E., *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.
- ÖZTÜRK, Ö., “İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında İşçi Kesiminin Rolü”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.
- YILMAZ, A., “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Kaza Zinciri Teorisinin Önemi ile Açık İşletmelerdeki Tehlikeli Hareket ve Tehlikeli Durumlar”, *Yer Altı Kaynakları Dergisi*, 3(3), 2020, s. 27-39.